

УДК 336.221.24:631

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Федосєєва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У роботі розглянуто особливості діяльності виробників сільськогосподарської продукції України. Наведено їх характеристику за організаційно-правовою формою господарювання. Виявлено основні шляхи сучасного фінансового забезпечення досліджуваних підприємств. Визначено напрями державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Наведено авторське бачення шляхів удосконалення системи фінансового забезпечення виробників сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: виробник сільськогосподарської продукції, агрохолдинг, державний сільськогосподарський банк, аграрна розписка, дорадництво, аграрне страхування.

Постановка проблеми. Сільське господарство є особливою складовою господарського комплексу України. Так, в умовах нестійких економічних та політичних процесів в державі, наявності воєнного конфлікту аграрний сектор є бюджетотворюючим, забезпечує збільшення валютних надходжень, гарантує продовольчу безпеку країни. Разом з тим, основний дохід від реалізації сільськогосподарської продукції отримують посередницькі структури, адже часто сільськогосподарські товаровиробники реалізують вироблену продукцію за заниженими цінами, не маючи можливості її зберігати, переробляти та доводити до кінцевого споживача. Крім того, низький рівень фінансового забезпечення значної частини виробників сільськогосподарської продукції знижує конкурентоспроможність як виробленої продукції, так і самого товаровиробника, через неможливість використовувати сучасну техніку, якісне насіння та засоби захисту рослин, високоякісні породи сільськогосподарських тварин та, загалом, інноваційні методи ведення сільськогосподарської діяльності. Зазначені проблеми з кожним роком не зменшуються, не зважаючи на те, що діяльність виробників сільськогосподарської продукції прямо впливає на розвиток країни, регіону, сільської території та рівень життя значної частини населення України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань фінансового забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору займалася значна частина вчених, зокрема В.М. Алексійчук, В.Я. Амбросов, М.Я. Дем'яненко, О.В. Крисальний, Н.М. Левченко, М.Й. Малік, П.М. Макаренко, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук та ін. Проте, проблеми фінансового забезпечення саме виробників сільськогосподарської продукції потребують подальшого наукового дослідження з врахуванням динамічного розвитку вітчизняної економіки та збільшення ролі сільського господарства в економіці України.

Мета статті полягає у визначенні основних напрямів фінансового забезпечення виробників сільськогосподарської продукції та обґрунтуванні доцільності їх використання в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Встановлено, що сільське господарство є ключовим сектором в наповненні державного бюджету України. Так, за результатами функціонування галузей України у 2015 р. частка сільського господарства в структурі ВВП вперше у вітчизняній історії досягла

10%, а сільські жителі становлять близько 31% населення країни [1].

Виявлено, що в сільському господарстві України у 2015 р. працювало 51926 підприємств, які займалися виробництвом сільськогосподарської продукції, що на 1,17% менше ніж в 2014 р. Якщо розглядати дані підприємства за організаційно-правовою формою господарювання, то варто відмітити, що серед них лівова частка припадає на фермерські господарства, а саме 74,82% в 2015 р., також помітне місце займають господарські товариства – 14,87% та приватні підприємств – 6,98%. Разом з тим, згідно досліджень Українського клубу аграрного бізнесу, частка агрохолдингів у загальному землекористуванні сільськогосподарських підприємств в 2015 р. склала 26,7%, або 5,6 млн га [2], і саме вони мають найкраще матеріально-технічне забезпечення серед всіх виробників сільськогосподарської продукції України.

Вважаємо, що проблема пошуку фінансових ресурсів у агрохолдингів стоїть не так гостро, як у інших виробників сільськогосподарської продукції. Адже, як свідчить практика основна частина з них мають іноземний капітал. Так, згідно результатів досліджень науковців Оклендського університету (Нова Зеландія) встановлено, що наразі під контролем іноземних компаній перебуває близько 5,3%, сільськогосподарських угідь України. Серед основних гравців ринку – компанії Данії, Саудівської Аравії, Франції та США, а також змішані вітчизняно-іноземні компанії за участю Кіпру, Австрії, Люксембурга. Наприклад, найбільший земельний банк наразі має UkrLandFarming (654 тис. га), а 5% її акцій належать іноземній компанії Cargill. У свою чергу, 65% боргових зобов'язань агрохолдингу «Мрія» (300 тис. га) належать інвестиційним групам США та Великої Британії. У серпні 2014 року «Мрія Агрохолдинг» мав заборгованість перед кредиторами та контрагентами на суму 1,3 млрд дол. На сьогодні низка агрохолдингів (у тому числі Trigon Agri, UkrLandFarming, «Мрія Агрохолдинг») проводять реструктуризацію боргів, а той самий «Мрія Агрохолдинг» отримав від міжнародних інвесторів пропозицію щодо фінансування обігового капіталу сезону 2016 року в розмірі 50 млн дол. [3].

Досліджено, що основними напрямками фінансового забезпечення більшості малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції України є самофінансування, проте його не завжди достатньо для забезпечення всіх потреб.

Досвід різних країн підтверджує, що для забезпечення розширеного відтворення, виробники сільськогосподарської продукції використовують залучені фінансові ресурси, серед яких значне місце займає державна підтримка. За даними, Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2015 р. фінансова підтримка сільгосптоваровиробників за рахунок державного бюджету становила 397,3 млн. грн., з яких 25,6 млн. грн – кредити фермерським господарствам, 71,7 млн. грн – кошти надані Аграрному фонду, 300 млн. грн – фінансова підтримка діяльності виробників сільськогосподарської продукції шляхом здешевлення кредитів [4]. Що стосується підприємств, які отримали державну підтримку, то їх частка в загальній кількості склала лише 1,21%.

Отже, обґрунтування напрямів фінансового забезпечення малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції є необхідним елементом розвитку аграрного сектора України.

Проведене дослідження розвитку виробників сільськогосподарської продукції, врахування особливостей їх діяльності, а також сучасного стану економіки України дозволило сформулювати основні шляхи фінансування розглянутих суб'єктів господарювання:

1. Створення державного сільськогосподарського банку (надалі ДСГБ) для кредитування малих та середніх виробників. Кошти для його заснування мають бути перерозподілені з частини державного бюджету України, спрямованої на дотації. Фонд дотування виробників сільськогосподарської продукції має бути переглянутий на предмет тих статей видатків, фінансування за якими не забезпечує ефективний та пропориційний розвиток аграрного сектору економіки. Такими видатками, зокрема, є дотації агрохолдингам, які і без того володіють достатніми обсягами фінансових ресурсів для забезпечення власного розвитку. Функціонування ДСГБ має відбуватися у формі виділення кредитних коштів на конкретно визначені цілі виробникам сільськогосподарської продукції. При цьому мають дотримуватися такі базові засади:

- відкритість конкурсу на отримання кредиту;
- зрозумілість і прозорість умов його проведення;
- однаковість вимог для всіх підприємців, відображення інформації на сайті банку про кількість поданих заявок, позичальників та заявлені ними цілі використання кредиту;
- публічна звітність ДСГБ, що передбачає вільний доступ всіх сільськогосподарських виробників до результатів розгляду документів на отримання кредиту. У ній також повинна бути зазначена інформація про розмір наданих коштів та умови їх використання;
- контроль громадських організацій за діяльністю керівництва банку;
- відсоткова ставка по кредитам на вище 10% річних;
- пільгові умови при створення сільськогосподарського кооперативу, які передбачають зниження відсоткової ставки за кредитом до 7% річних.

2. Розробка ефективного механізму функціонування аграрних розписок, які повинні стати альтернативою банківському кредитуванню. Зазначений фінансовий інструмент містить у собі

подвійну вигоду: залучення кредитних ресурсів в галузь з одночасною реалізацією майбутнього урожаю сільськогосподарської продукції. Гарантом зобов'язань за аграрною розпискою виступає держава, що суттєво підвищує рівень довіри до фінансового інструмента та можливості його функціонування на ринку деривативів.

Основними нормативними актами, які регулюють функціонування ринку аграрних розписок в Україні є Закон України «Про аграрні розписки», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку ведення Реєстру аграрних розписок», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 (зокрема, пп.5.30 п.5 глави 2 розділу II), Правила ведення нотаріального діловодства, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 N 3253/5 (зокрема, форми № 84-87 додатку № 25), Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23 січня 2014 року № 29 «Про створення державного підприємства «Аграрні реєстри».

На сьогодні створено державний реєстр аграрних розписок, метою якого є недопущення випуску неліквідних розписок та залучення інвесторів, котрі раніше не кредитували малий та середній сегмент агробізнесу через бажання не використовувати «сірі» схеми бізнесу. В першу чергу це компанії з ЄС та США. Також, даний реєстр допомагає захиститись від підроблених розписок. Це вкрай важливо оскільки розписки є документом, стягнення за яким можливе в позасудовому порядку на основі виконавчого присуду нотаріуса. Окрім того, реєстр є джерелом даних для планування політики фінансування сільськогосподарського виробництва та оцінки прибутків.

Разом з тим, вважаємо, що для широкого розповсюдження практики використання аграрних розписок необхідно допрацювати Закон України «Про аграрні розписки», створивши чіткий налагоджений механізм їх дії, який би враховував інтереси всіх учасників економічних взаємовідносин.

3. Створення електронних майданчиків для торгівлі сільськогосподарською продукцією на базі інтернет-магазину (наприклад, за зразком Aukro.ua). Ефективне функціонування зазначених майданчиків дозволить прискорити оборот продукції сільськогосподарських товаровиробників та їх фінансових ресурсів, що, в свою чергу, зможе дати поштовх для розвитку як малих, так і середніх фермерських господарств.

Вважаємо, що однією з початкових умов реалізації даного напрямку фінансового забезпечення є розробка на законодавчому рівні правил взаємодії між продавцями та покупцями сільськогосподарської продукції. Наступними етапами повинні стати:

- розробка сайту з якісним інтуїтивним інтер-фейсом, належними рівнями безпеки трансакцій і захисту персональних даних, а також системою, що передбачає виявлення та вилучення з сайту із застосуванням штрафних санкцій учасників торгівельних операцій, що порушують умови договорів, з метою уникнення в подальшому подібних ситуацій;
- навчання (у тому числі через діяльність громадських організацій) та надання допомоги сіль-

ськогогосподарським виробникам у розміщенні інформації щодо реалізації продукції;

– розробка на державному рівні плану дій щодо поширення інформації стосовно зазначеного сайту та стимулювання сільськогосподарських виробників розміщувати та реалізовувати свою продукцію з його використанням з метою інформування іноземних та вітчизняних суб'єктів, щодо наявності електронних майданчиків для торгівлі сільгосппродукцією.

– оцінка результатів впровадження пілотного проекту з метою виявлення недоліків та обґрунтування напрямів їх усунення.

4. Реформування системи сільськогосподарського дорадництва та створення оптимальних умов для вибору сільськогосподарського дорадника безпосередньо виробником сільськогосподарської продукції. На сьогодні сільськогосподарська дорадча служба – це юридична особа або структурний підрозділ аграрного навчального закладу (науково-дослідної установи), які здійснюють дорадчу діяльність, мають у складі не менше трьох дорадників і внесені до Реєстру дорадчих служб. Ціллю розвитку сільськогосподарського дорадництва є підвищення якості менеджменту та ефективності управлінських рішень в сегменті малого та середнього аграрного бізнесу, що матиме наслідком покращення їхнього розвитку за рахунок оптимізації використання ресурсів підприємства.

Зважаючи на існування суттєвої проблеми якості дорадчих послуг, пропонуємо ввести обов'язкову сертифікацію дорадників в контексті достатності практичного досвіду (не менше 5 років діяльності за відповідним напрямом) та теоретичної підготовки.

Вважаємо, що до числа ключових напрямів діяльності дорадників та дорадчих служб, у числі інших, повинно бути підвищення рівня фінансової грамотності керівників малих сільськогосподарських підприємств в частині ведення обліку (в т.ч. управлінського), складання фінансової звітності, документального оформлення процесу господарської діяльності.

Оплата дорадчих послуг повинна здійснюватися рівномірними частинами з двох джерел:

- 1) коштів місцевих бюджетів;
- 2) донорської допомоги від успішних сільськогосподарських виробників (зокрема, агрохолдин-

гів) на розвиток новостворених малих та середніх сільськогосподарських підприємств.

5. Підвищення ролі аграрного страхування як засобу забезпечення фінансової стійкості виробників сільськогосподарської продукції. Відповідні заходи передбачають вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює взаємовідносини між страховиком і страхувальником (зокрема, Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»), та розвитку діяльності Аграрного страхового пулу в напрямі збільшення частки застрахованих ризиків у аграрному виробництві. Вдосконалення законодавства має на меті усунення ризиків опортуністичної поведінки сторін страхового договору, наслідком чого очікується зростання рівня довіри до інституту страхування в Україні та мотивації підприємців страхувати свою діяльність. Збільшення частки застрахованих ризиків сільськогосподарського виробництва сформує у підприємств додатковий набір інструментів виходу з кризового становища при настанні несприятливих природо-кліматичних та економічних умов, а також забезпечить умови для удосконалення фінансового забезпечення виробників сільськогосподарської продукції.

Висновки і пропозиції. Отже, для покращення функціонування аграрного сектору України необхідним є розробка напрямів активізації процесу фінансового забезпечення виробників сільськогосподарської продукції. При чому, основна увага повинна бути приділена діяльності малих та середніх суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Вважаємо, що при обґрунтуванні напрямів покращення фінансування досліджуваних підприємств слід звернути увагу на зовнішні джерела залучення фінансових ресурсів. Крім того, ключовою умовою є налагодження ефективної співпраці між загальнодержавними, регіональними органами управління та безпосередніми виробниками сільськогосподарської продукції направленої на реалізацію конкретних практичних напрямів фінансування, починаючи від навчання керівників досліджуваних суб'єктів та закінчуючи удосконаленням існуючої нормативно-правової бази ведення господарської діяльності в сільському господарстві.

Список літератури:

1. Україна на 8 місці у рейтингу найрозвинутіших аграрних країн. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://agropolit.com/news/172-ukrayina-na-8-mistsi-u-reytingu-nayrozvnutishih-agrarnih-krayin>
2. 5 найбільших агрокомпаній України за розміром земельного банку. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2016/01/13/5_naybilshih_agrokompaniy_ukr.html
3. Fraser, 2015. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/news>
4. Стан галузей АПК за січень-грудень 2015 року / Доповідь Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
5. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/node/6599>

Федосеева Г.С.

Николаевский национальный аграрный университет

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Аннотация

В работе рассмотрены особенности деятельности производителей сельскохозяйственной продукции Украины. Приведена характеристика производителей сельскохозяйственной продукции по организационно-правовой формой хозяйствования. Выявлены основные пути современного финансового обеспечения исследуемых предприятий. Определены направления государственной финансовой поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей. Приведены авторское видение путей совершенствования системы финансового обеспечения производителей сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: производитель сельскохозяйственной продукции, агрохолдинг, государственный сельскохозяйственный банк, аграрная расписка, аграрное страхование.

Fedosieieva H.S.

Mykolayiv State Agrarian University

IMPROVEMENT OF FINANCIAL SUPPORT AGRICULTURAL PRODUCERS

Summary

Analyzed the features of agricultural producers of Ukraine. Investigated their characteristics by types of business entity. Determined the basic ways modern financial support of studied enterprises. Named the directions state financial support for agricultural producers. Proposed an author's vision ways of improving the system of financial support of agricultural producers.

Keywords: agricultural producers, agricultural holding, the state agricultural bank, agricultural receipt, advisory services, agricultural insurance.